

Tanuljunk könnyen, gyorsan angolul

Bevezető

Mi az, ami abszurd Ionescu első darabjában?* A banális tény, a látszat rohan a még banálisabb felé, a felületre a felület felületet kopíroz, egészen addig, amíg a látszat szintjének valamelyikén magukra ismernek azok az emberek, akik egyáltalán a külsőségek esetlegességének a világában élnek. Elsősorban a „klasszikus” — pre-amerikánus — életforma polgári sejtjének művészi ábrázolása a Tanuljunk könnyen, gyorsan angolul. A négyzetre emelt banális látszat már értelmetlen. Az értelmetlenség a ionescui abszurdítás szinonimája?

Az elemzést nehezíti a nyelv sajátos ionescói használata, a Tanuljunk könnyen, gyorsan angolul egyik fontos jellemzője. Ionescu első darabját románul írta, tudtunkkal egyetlen színházi műve anyanyelvén. Van e munka nyelvében valami a búcsú tobzódásából. A nyelv itt nem kísérője a szituációnak, hanem teremtője; a látszatvilág irrealitása leginkább abból fakad, hogy nem a cselekmény mozog a felszínen, hanem a nyelv üresíti ki sejtjeit, a szavakat. A szó mindig valamilyen szinten általánosítás. Ha a szavak egymás mellé sorakoznak anélkül, hogy a mondat egésze ítélet lenne, akkor a szavak kölcsönösen kiürülnek, és pusztá burok módjára, akár a léggömb, lebegni kezdenek. A ionescui lebegés a realitás végső határáig tolja a fogalmakat, utána csak a nyelv megszűnése következhetne, ha a nyelv megszüntethető volna, s ha az író nem éppen az ellenkezőjét akarná elérni.

Ionescu ebben a nyelvi lebegésben leméri „hősei” súlytalanságát. Nem kijelenti, hogy üresek, értéktelenek, embertelenek, hanem ábrázolja mindezt, s a művészi kép a maga egészében itt nem elsődleges a nyelvhez viszonyítva, hanem a nyelv a maga belső logikájú kiüresedésével hozza létre a művészi képet.

Persze ez eleve ellentmond a szokvány-esztétika normatív kijelentésének, amely az írótól az általános ábrázolást követeli a különösből, a totalitást az egyesben. A szó itt az értelmetlent fejezi ki. Mert van a létben értelmellen — a korszerűtlen mindig az, a kiáltalan mozzanat és az ostoba konvenció is az.

Az értelmetlenség kimutatása tettek, értelmes tettek számát. Ionescu az abszurdum, az üresség segítségével ilyen feladatot lát el; rámutat a dolgokra, mert rájuk kell mutatni, mielőtt megragadnók őket. A Tanuljunk könnyen, gyorsan angolul a rámutatás drámája. Többet kívánni tőle lehet, de értelmetlen. Mert ez van, az író szubjektuma és a valóság adott történelmi szintézisében, ebben a determinált összefüggésben ez van.

Ionescu első darabjának kulcsproblémája véleményünk szerint az, hogy az üresség látszatvilága milyen lényegre hordoz, milyen lényegnek a megjelenési formája, módja. A látszatvilág mindig abszurd, ha a valóságos világ lényege csak ilyen formában jelenhet meg. Vajon milyen szituációban következik be a látszat és lényeg olyan hasadása, amelyben az egyikről a másikra való átmenetet antagonizmusok, akadályozzák?

Az elidegenedés világa ez. Ebben a világban feje tetejére áll a valóság — erről a kifordított világról ad körképet Ionescu. Az ő látszataiban a lényeg jelentkezik töményen, annál töményebben, minél abszurdabb méretekben halmozódnak fel a látszatok. Ha a látszat = lényeg, akkor a lényeg = látszat — vagyis olyan lényeg, ami értelmetlen; a társadalmi mozgás szempontjából visszahúzó erő, meghaladásra ítelt lényeg. A darab világa a polgári-kispolgári életforma, annak jellemzően elidegenedett megmutakozása.

Persze, formai elemek készítették Ionescut arra, hogy darabja francia változatának A kopasz énekesnő (*La Cantatrice chauve*) címet adja, utalva arra a nyelvi-

* Ionescu darabja dokumentumként szolgálhat folyóiratunk dráma-vitájához.

formai kiülésítésre, amivel a belső rejtett mozgást jellemzi. Különben a francia cím könnyed, bizarr volta a darab külső rétegét, az első látványt is jelzi, azt, ami kézenfekvő és érthető az első pillanatban mindenki számára, a komédia, a műfaj eredeti román meghatározása értelmében.

Ha komédia, akkor emberi komédia. Az átlagnéző, aki csak szórakozni akar a színházban, aki csak önfelédtető látványosságot akar, kiélheti magát a patlogó abszurdumban, de amikor a szavak már önmagukban értelmetlen hangokra bomlanak, akkor átlagnézőnk dühös lesz... A zárójelenet mutatja, hogy milyen résztvevők kellenek Ionescunak. Szerencsére ők is ott vannak a nézőtérben, azok, akik tudatukat erősítik-alakítják, akik tehát részesei az alkotásnak. Nekik szól a Tanuljunk könyven, gyorsan angolul mélyrétege.

A darab négy jelenetre tagolt, de közülük egyik — a harmadik — csak át-hidaló szerepet kapott az előző jelenet abszurdítása és a következő jelenet „normális” alapállása között. Az első jelenet funkciója az átlag kispolgár ürességének a prezentálása. Smithék bizalmas együttléte pusztán ürügy arra, hogy megismerjük ennek a társadalmi kategóriának eszméi, sőt logikái sivárságát. A jelenet csúcspontja a halott Bobby Watson feltámasztása egy nyelvi csoda segítségével; Watson a szép halott, Anglia legszebb holtteste, maga a megtestesült polgári eszmény, vídamsága végre emberi vonás ebben az elidegenedett környezetben.

A halott Bobbynak életformája van, akármennyire is furcsa, mint élő pontosan olyan, mint a környezete; alakatlan — magas és erőteljes vagy soványka és kicsiny; elmosódik, belefolyik a megnevezhetetlenül üres felületbe. A halottnak már biztos kontúrjai vannak, minőséget szerzett magának halálával: szép és vidám. A halott Bobby előbb az élő Bobbynál, mert teljesebb, egészségesebb, önmagává vált nembeli lény. Az élő Bobbyban a halott Bobby a lényeg, a minőséget, emberi kvalitásokat szerzett holttest. A világ a feje tetején áll: az élő értelmetlen és megfoghatatlan, a halott az igazi élő: biológiaiul az ellentétek egymás lényegeként mutatkoznak meg. Az élő már csak azért él, hogy halott legyen, végre önmagához jusson, lényege tehát a pusztulás.

Ionescu kórképe kegyetlen, se semmi sem utal arra, hogy ítéletét az egész társadalomra, az emberiségre akarta volna kiterjeszteni. Kritikusai közül egyesek mégis összeméri tanulságokat vélnek művéből kiolvasni, noha szándéka szerint „csak” az egyetemes kispolgár lellemi csődjét ábrázolta.

A második jelenetben Martinék dialógusát hallhatjuk; két egymáshoz csapódott ember kapcsolatainak teljesen esetleges voltát, a formális viszonyok bonctanát kapjuk. Ennek a kapcsolatnak semmilyen alapja, sem szellemi, sem biológiai értelme nincs. Mi tartja össze Martinékat: a tehetetlenség vagy a gyermek, annak a kispolgári illúzióknak megfelelően, hogy az utód a család lényege? A gyermekhez — az egyesült látszatok eredményéhez — pontosan annyira nincs közük, mint egymáshoz.

A polgári kapcsolatok osztályösszefüggésekben már az értelmetlenség abszurd mélypontját éri el. Az egyed, aki maga az eleven bizonytalanság önmagában, örült bizonyosság társadalmi viszonylatban; ha önmagában szemléljük, megnevezhető szemlélyként érzékeljük, akkor megbocsáthatunk neki, de mint mentalitásnak, amit társadalmi rétegek hordoznak és termelnek — sohasem. S ez az örültség tombol a negyedik jelenetben, a megbocsáthatatlanság a záróakkordban, ahol a gépfegyverek sortüze nem a létet semmisíti meg, hanem az életformát. A tudathasadást az egyik tudat „agyonlövésével” persze nem lehet megoldani, ez már utópia, ez már „benne ragadás”, a szituáció — amelyben a szerző is benne él, alkot — abszolutizálása. Nem megkerülése a társadalmi-történelmi helyzetnek, hanem az adott helyzet eltűlése — ha pontosabb akarunk lenni, kiúttalanság, a szerző egyéni szemléletének a darab világnézeti alapvetésében megnyilvánuló korlátozottsága.

Bretter György

Eredeti komédia egy felvonásban

Polgári szoba fotelekkel. Este van, étkezés után. Smith úr papucsban, pipázik és újságot olvas. Személyes, ősz angol bajusza van. Mellette, egy másik fotelben, Smithné harisnyát faldoz. Hosszas csend. Az inga tizenhetet üt.

SMITHNÉ: Kilenc óra van. Levest ettünk, halat, húst burgonyával, salátát és sört ittunk. A gyermekek vizet ittak. Jól ettünk ma este.

(Smith úr az olvasást folytatva, csettint egyet nyelvével.)

SMITHNÉ: Ma este Mary jól pirította meg a burgonyát. Múltkor nem pirította meg ilyen jól. Én csak jól pirítva szeretem.

(Smith úr folytatja az olvasást, csettint egyet a nyelvével.)

SMITHNÉ: A borjúhúshoz jól megy a burgonya, és a salátaolaj nem volt avas. A sarki fűszeres olaja jobb, mint a szemben levő fűszeresé. Még a hátsó fűszeres olajánál is jobb. De az ő olajuk sem nagyon rossz.

(Smith úr csettint egyet a nyelvével.)

SMITHNÉ: De mégis jobb a sarki fűszeres olaja. A hal friss volt. Megnyaltam utána a számat. Kétszer vettem. Nem, háromszor. Ki kell mennem tőle. Te is háromszor vettél halat, de harmadszor kisebb adagot vettél, én pedig harmadszor is nagy adagot vettem. Ma este többet ettem, mint te. Hogyan lehetséges? Többnyire te többet eszel, mint én. Nem vagy étvágytalan.

(Smith úr csettint egyet a nyelvével.)

SMITHNÉ: De a leves talán túlságosan sós volt. Fűszeresebb, mint te. Ha, ha, ha! Nagyon sok volt a póréhagyma, és nem elég a hagyma. Sajnálom, hogy nem mondtam Marynek, hozzátett volna egy kis lestyánt. Legközelebb tudni fogom, hogyan csináljam.

(Smith úr csettint egyet a nyelvével.)

SMITHNÉ: Fiunk nagyon akart inni a sörből. Oda van érte. Hozzad hasonlít. Láttad, evéskor hogyan nézte a kancsót? De én vizet töltöttem neki a poharába, a vizeskancsóból. Szomjas volt, és megitta. Hellen hozzám hasonlít, házias, takarékos és zongorázik. Ő sohasem kér angol sört inni, és Peggy leánykánk még csak tejet iszik, és csak bundáskenyeret eszik. Látszik, hogy kétéves. A birstorta és a bab csodás volt. Lehet, jó lett volna a desszerthez egy pohár ausztráliai Bur-

gundia, de nem hoztam bort az asztalhoz, nehogy a falánksággal rossz példát mutassunk a gyermekeknek.

(Smith úr csettint egyet a nyelvével.)

SMITHNÉ: Parkerné ismer egy román fűszerest, valami Popescu Rosenfeldet, aki nemrég érkezett Konstancából. Nagy joghurt-specialista. Végigcsinálta a kóbalcsiki joghurtgyár iskoláját. Holnap megyek, hogy vegyek tőle egy kondér román joghurtot. Ritka dolog, hogy ilyenmink legyen itt London mellett. *(A nézőközönség felé fordul:)* Elfelejtettem közölni magukkal, hogy London mellett vagyunk, angolok vagyunk, és Smithnek neveznek bennünket.

(Smith úr csettint egyet a nyelvével.)

SMITHNÉ: A joghurt használ a gyomornak, a vesének, az appendicitisnek és az apoteózisnak. Ezt így mondta nekem Mackenzi-King doktor, aki Johns szomszédék gyermekeire visel gondot. Jó orvos. Bízhatj benne. Csak olyan gyógyszereket ajánl, amelyeket ő maga kipróbált. Mielőtt Parkert megoperálta volna, előbb saját magát operáltatta meg, pedig nem volt erre szüksége.

SMITH ÚR: Igen, de miképp történt, hogy a doktor megmaradt, és Parker meghalt?

SMITHNÉ: Mert a műtét sikerült az orvoson, és nem sikerült Parkeren.

SMITH ÚR: Akkor nem jó orvos. A műtétnek sikerülnie kellett volna mindkettőjükön vagy egyikükön sem.

SMITHNÉ: Hogyan?

SMITH ÚR: A lelkiismeretes orvosnak a betegével együtt kell meghalnia, ha nem tud vele együtt meggyógyulni. A hajóskapitány a hajójával együtt süllyed el. Nem éli túl.

SMITHNÉ: Hogy lehet összehasonlítani a beteget a hajóval?

SMITH ÚR: Miért ne? A hajónak is vannak bajai. Az orvos is egészséges volt, mint a hajó. Azért együtt kellett volna pusztulnia a betegével, mint az orvos a hajóval.

SMITHNÉ: Nem gondoltam erre... Lehetséges... És akkor hogy gondold...

SMITH ÚR: Hogy az orvosok szélhámosok, a betegek nemkülönben. Csak a Tengerészet tisztességes Nagy-Britanniában.

SMITHNÉ: De nem a tengerészek is!

SMITH ÚR: Világos!

(Hosszas csend. Az óra négyet üt. Csend. Az óra hármát üt. Csend. Az óra egyet üt. Csend. Az óra nem üt többet.)

SMITH ÚR: Egy dolgot nem értek. Miért közlik az újságban a Hírek rovatban mindig csak a halottak életkorát, és sohasem az újszülöttek életkorát? Ez nonszensz.

SMITHNÉ: Erre sohasem gondoltam!

(Ismét csend. Az óra négyet üt. Csend. Az óra kettőt üt. Csend. Az óra nem üt többet.)

SMITH ÚR: Na nézd, azt írja, hogy meghalt Bobby Watson.

SMITHNÉ: Jaj, szegény, mikor?

SMITH ÚR: Hát aztán, miért csodálkzol? Tudtad. Két éve halt meg. Tudod, hogy másfél éve voltunk a temetésén. Emlékszel?

SMITHNÉ: Persze hogy igen; az első pillanattól emlékszem. De nem értem, miért csodálkoztál te akkor, amikor ezt az újságban láttad?

SMITH ÚR: Hát aztán nem is írja. Három éve írtak a haláláról. De eszméztársítás révén emlékeztem rá.

SMITHNÉ: Kár érte. Jól konzerválta magát.

SMITH ÚR: A legszebb holttest Angliában! Sokkal fiatalabbnak látszott, mint a kora. Szegény Bobby, már négy éve halott volt, és mintha akkor reggel halt volna meg. Valódi élő holttest. És milyen vidám volt!

SMITHNÉ: Bobby, szegény asszony!

SMITH ÚR: Akarod mondani, Bobby, szegény fiú.

SMITHNÉ: Nem, én a feleségére gondolok. Bobbynak hívták, akárcsak őt. Mivel egyforma nevük volt, amikor együtt láttad őket, nem tudhattad, melyik az egyik és melyik a másik! Csak miután a férfi meghalt, akkor lehetett különbséget tenni. De most is sokan vannak, akik öszszetévesztik a halottal, és részvétüket nyilvánítják. Te ismered?

SMITH ÚR: Egyetlen alkalommal láttam, véletlenül, Bobby temetésén.

SMITHNÉ: Én nem láttam. Szép?

SMITH ÚR: Noha szabályosak a vonásai, nem lehet szépnek mondani. Túlságosan magas és túlságosan értelmes. Vonásai szabálytalanok, de szépnek mondható. Túlságosan alacsony és túlságosan vékonyka. Zenetanárnyó.

(Az óra hármát üt.)

SMITHNÉ: És mikorra gondolják az esküvőjüket?

SMITH ÚR: Bobby reméli, hogy legkésőbb jövő tavasszal megesküdhet Bobbyval.

SMITHNÉ: Feltétlenül el kell mennünk az esküvőjükre.

SMITH ÚR: Tanakodom, milyen nászajándékot vegyünk nekik. Meg kell ajánlani nekik.

SMITHNÉ: Miért ne adhatnánk oda egy ezüsttálat abból a hétből, amit mi is nászajándékba kaptunk, és még soha semmire sem használtunk?

(Pillanatnyi csend. Az óra hatot üt. Szünet. Az óra kettőt üt. Szünet. Az óra tízenhármát üt. Szünet. Az óra nem üt többet.)

SMITHNÉ: Milyen szomorú számára, hogy ilyen fiatalon özvegy maradt.

SMITH ÚR: Szerencsére nem volt gyermekük.

SMITHNÉ: Még csak a gyermek hiányzott volna. Szegény asszony, mit csinált volna velük?

SMITH ÚR: Még elég fiatal, és újra férjhez mehet. És a gyász olyan jól áll neki!

SMITHNÉ: És ki fog gondoskodni a gyermekeiről? Egy fiuk meg egy lányuk van. Hogy hívják őket?

SMITH ÚR: Bobbyk ők, akár a szüleik. Bobby Watson nagybátyja, az öreg Bobby Watson gazdag, és szereti a fiúkat. Magához vehetné és felnevelhetné Bobbyt.

SMITHNÉ: Úgy illene. És Bobby Watson nagynénje, Bobby Watson, az öregasszony, szintén felnevelhetné Bobby leányát, Bobbyt. És így Bobby anyja, Bobby Watson ismét férjhez mehetne. Van valakije kilátásban?

SMITH ÚR: Igen, Bobby Watson egyik unokafivére.

SMITHNÉ: Ki? Bobby Watson?

SMITH ÚR: Melyik Bobby Watsonra gondolsz?

SMITHNÉ: Bobby Watsonra, az öreg Bobby Watson fiára, aki a halott Bobby Watson nagybátyja.

SMITH ÚR: Nem, nem ez az. Egy másik Bobby Watson. Bobby Watsonnak, az öregasszonynak a fia, aki a halott Bobby Watson nagynénje.

SMITHNÉ: A kereskedelmi utazó Bobby Watson?

SMITH ÚR: Mindketten ügynökök.

SMITHNÉ: Nehéz szakma. De jó üzleteket kötnek.

SMITH ÚR: Igen, ha nincs konkurrencia.

SMITHNÉ: És mikorra nincs konkurrencia?

SMITH ÚR: Nincs konkurencia kedden, csütörtökön és kedden.

SMITHNÉ: Á, hetenként három nap? És Bobby Watson mit csinál ezalatt?

SMITH ÚR: Pihen, alszik.

SMITHNÉ: De miért nem dolgozik ezeken a napokon, ha nincs konkurencia?

SMITH ÚR: Nem tudhatok mindenről mindent. Nem tudok minden hülye kérdésre válaszolni!

SMITHNÉ (sértődötten): Sértegetni akarsz?

SMITH ÚR (mosolyogva): Tudod jól, hogy nem.

SMITHNÉ: Ilyenek vagytok ti, férfiak! Egész nap cigarettáznotok kell, vagy púderezitek magatokat, vagy naponta húszszor pirostitjátok a szátokat, vagy isztok valamit!

SMITH ÚR: Mit szólnál, ha a férfiak úgy csinálnának, mint a nők, egész nap cigareta a szájukban, púdereznek magukat, pirositánók a szánkat vagy whiskyt innánk?

SMITHNÉ: Ami engem illet, nem ellenzem! De ha nekem mondd ezt, akkor... Én nem szeretem az ilyen vicceket, tudod jól! (Összevissza dobálja a hártyákat, a fogait vicsorgatja. Feláll, a haja bozontos, kebléből kést húz elő.)

SMITH ÚR: (ő is felemelkedik, kedveskedve közelít hozzá): Ó, szívecském, ne okádd úgy a tüzet! Tudod jól, hogy tréfálok! (Átöleli a derekát, és megcsókolja.) Milyen bohókás öreg szerelmespár vagyunk is mi! Gyere, oltuk el a lámpákat és hájcsiljunk egyet!

II. JELENET

(Ugyanazok és Mary)

MARY (belép): Kellemesen töltöttem el a délutánt. Egy férfival voltam a mozi-ban, és egy filmet láttam sok nővel. A mozi után pálinkát ittam és tejet, és azután evv újságot olvastam.

SMITHNÉ: Remélem, hogy kellemesen töltötte a délutánt, ha egy férfival mozi-ban voltál, és ha tejet olvastál és pálinkát.

SMITH ÚR: És egy újságot!

MARY: Martin úr és neje, az önök meghívottjai, az ajtóban vannak. Azt mondták nekem, hogy ma estére vacsorára hívták őket.

SMITHNÉ: Á, igen. Vártuk őket. Éhesek voltunk. Már arra gondoltunk, hogy ha nem jönnek, nélkülük kezdünk enni. Semmit sem ettünk egész nap, mert maga hiányzott.

MARY: Önök engedtek el!

SMITH ÚR: Elengedtük, de nem akar-tuk.

MARY (nevet; azután sír; mosolyog): Vettem magamnak egy éjjelit.

SMITHNÉ: Mary kedves, nyiss ajtót Martin úrnak és nejének, és mondd meg nekik, várjanak itt, amíg átöltözünk. (Smith úr és neje kilépnek a jobboldali ajtón. Mary kinyitja a másik ajtót, ezen belép Martin úr és neje frakkban, illetve mélyen kivágott ruhában.)

MARY: Miért jöttek ilyen későn? Most álljanak és várjanak. (Martin úr és neje leülnek egymással szemben, nem beszélgetnek. Félénken mosolyognak.)

MARTIN ÚR (a következő párbeszéd nyújtott, monoton, kissé énekelt hangon zajlik, árnyalás nélkül): Bocsásson meg, asszonyom, de úgy tűnik, ha nem csalódom, hogy már láttam magát valahol.

MARTINNÉ: Nekem is, uram, nekem is úgy tűnik, hogy találkoztunk már valahol.

MARTIN ÚR: Valamiképp nem Manchesterben láttam magát, asszonyom?

MARTINNÉ: Nagyon is lehetséges. Én Manchesterből származom. De nem emlékszem elég jól, uram!

MARTIN ÚR: Jaj, be érdekes! Én szintén Manchesterből származom, asszonyom!

MARTINNÉ: Milyen érdekes!

MARTIN ÚR: Milyen érdekes!... De én, asszonyom, pontosan most öt hete hagytam el Manchester városát.

MARTINNÉ: Milyen érdekes! Különös egybeesés! Én is pontosan most öt hete hagytam el Manchester városát, uram!

MARTIN ÚR: A reggeli félkilences vonattal, amely háromnegyed ötkor érkezik Londonba, asszonyom?

MARTINNÉ: Milyen érdekes! Milyen különös! Milyen egybeesés! Ezzel a vonattal jöttem én is, uram!

MARTIN ÚR: Jaj, milyen érdekes! Lehet, asszonyom, hogy ezen a vonaton láttuk egymást?

MARTINNÉ: Lehetséges, nincs kizárva, elfogadható és lehetséges végül is!... De nem emlékszem, uram!

MARTIN ÚR: Másodosztályon utaztam, asszonyom.

MARTINNÉ: Milyen különös, milyen érdekes, milyen egybeesés! Én szintén a másodosztályon utaztam, uram!

MARTIN ÚR: Milyen érdekes! Lehet, hogy a másodosztályon találkoztunk, asszonyom.

MARTINNÉ: Valószínű és egyáltalán nem kizárt. De nem emlékszem jól erre, uram!

MARTIN ÚR: A nyolcadik vagonban ültem, a hatos fülkében, asszonyom.

MARTINNÉ: Milyen érdekes! Én szintén a nyolcas vagonban ültem, a hatos fülkében, uram!

MARTIN ÚR: Milyen érdekes és milyen egybeesés! Lehetséges, hogy a hatos fülkében találkoztunk, asszonyom?

MARTINNÉ: Valószínű! De nem emlékszem, uram.

MARTIN ÚR: Én sem emlékszem, de valószínűleg ott láthattuk egymást, és ha jól meggondolom, nagyon is valószínű!

MARTINNÉ: Ó, valóban, persze, valóban, uram!

MARTIN ÚR: Milyen érdekes!... Az enyém a harmas hely volt, az ablaknál, asszonyom.

MARTINNÉ: Jaj, milyen érdekes és milyen különös, az enyém a hatos hely volt, szintén az ablaknál, uram.

MARTIN ÚR: Jaj, milyen érdekes és milyen egybeesés!... Vagyis egymással szemben ültünk, asszonyom! Lehet, hogy akkor láttuk egymást!

MARTINNÉ: Milyen érdekes, valószínűleg. De nem emlékszem, uram!

MARTIN ÚR: Én sem emlékszem. De nagyon is valószínű, hogy ott láthattuk egymást, asszonyom.

MARTINNÉ: Valóban, de nem vagyok bizonyos, uram!

MARTIN ÚR: Nem ön volt, asszonyom, az a hölgy, aki megkért, hogy tegyem táskáját a hálóra, és aki ezt megköszönte, és aki végül is megengedte, hogy dohánnyozzam?

MARTINNÉ: De igen. Én voltam, uram! Milyen érdekes, milyen különös, milyen egybeesés!

MARTIN ÚR: Milyen érdekes, milyen különös, milyen egybeesés! Akkor, akkor lehetséges, hogy ebből az alkalomból ismertük meg egymást, asszonyom?

MARTINNÉ: Milyen érdekes, milyen egybeesés! Valószínű, de nem emlékszem rá jól, uram!

MARTIN ÚR: Én sem emlékszem rá jól, asszonyom.

(Pillanatnyi csend.)

MARTIN ÚR: Mióta Londonban vagyok, a Bromfield utcában lakom, asszonyom.

MARTINNÉ: Milyen érdekes, milyen különös! Én szintén a Bromfield utcában lakom, mióta idejöttem, uram.

MARTIN ÚR: Milyen érdekes, akkor, akkor, akkor lehetséges, hogy a Bromfield utcában találkoztunk, asszonyom!

MARTINNÉ: Milyen érdekes! Lehetséges! De egyáltalában nem emlékszem rá, uram!

MARTIN ÚR: Én a 19. szám alatt lakom.

MARTINNÉ: Milyen érdekes, én szintén a 19. szám alatt lakom, uram!

MARTIN ÚR: Akkor, akkor, akkor, akkor, akkor, asszonyom, lehetséges, hogy ebben a házban láttuk egymást?

MARTINNÉ: Nagyon is lehetséges, uram, de nem emlékszem rá!

MARTIN ÚR: Én az ötödik emeleten lakom, a nyolcas lakrészben, asszonyom!

MARTINNÉ: Milyen érdekes, jaj, és milyen különös! És milyen egybeesés. Én szintén az ötödik emeleten a nyolcas lakrészben lakom, uram!

MARTIN ÚR: Milyen érdekes, milyen érdekes, milyen érdekes! És milyen egybeesés! Tudja, asszonyom a hálószobám a folyosó végében található, a klozett és a könyvtárszoba között, és zöldpaplanos ágy van benne.

MARTINNÉ: Milyen egybeesés, ah, milyen egybeesés! Az én hálószobámban is van egy zöldpaplanos ágy, és az is a folyosó végén és balra található, a klozett és a könyvtárszoba között, uram!

MARTIN ÚR: Milyen véletlen és milyen különös! Akkor ugyanabban a szobában lakunk, és ugyanabban az ágyban alszunk, asszonyom! Lehetséges, hogy ott találkoztunk!

MARTINNÉ: Milyen érdekes, milyen egybeesés. Nagyon is valószínű, hogy ott találkozhattunk az elmúlt éjjel, de nem emlékszem rá jól, uram!

MARTIN ÚR: Van egy leánykám, aki velem lakik, asszonyom! Kétéves, szőke, az egyik szeme fehér, a másik piros, nagyon szépecske, és Alice-nak hívják, asszonyom.

MARTINNÉ: Milyen különös egybeesés! Nekem is van egy leánykám, két éves, egyik szeme fehér és a másik piros, nagyon szépecske, és Alice-nak hívják, uram!

MARTIN ÚR *(ugyanazon az elnyújtott, monoton hangon)*: Milyen érdekes, milyen egybeesés! Lehetséges, hogy ő ugyanaz, asszonyom!

MARTINNÉ: Milyen érdekes! Valószínű, uram.

(Hosszas csend. Az óra huszonkilenet üt.)

MARTIN ÚR *(aki elmélkedett, lassan felemelkedik, és ugyanazon a nagyon lassú, monoton és bizonytalanul éneklő hangon beszélve Martiné felé közeledik, aki, meglepődve Martin úr ünnepélyességétől, szintén lassan felemelkedett)*: Akkor, asszonyom, mégis azt hiszem, hogy láttuk már egymást, és hogy ön az én saját feleségem... Elisabeth, felletelek!

MARTINNÉ *(ő is sietség nélkül közeledik. Kifejezéstelenül összeölelkeznek.*

Az óra egyet üt): Donald, te vagy, darling! (Egy ideig összelelkezve maradnak, mozdulatlanul. Az óra még néhányat üt. Mary lábujjhegyen és ujját a száján tartva belép a színre, és a közönséghez fordul):

MARY: Most Elisabeth és Donald túlságosan boldog, semmint hogy meghallhatnának engem. Megmondhatom önöknek az igazat. Elisabeth nem Elisabeth és Donald nem Donald. Íme a bizonyíték: a gyermek, akiről Donald beszél, nem Elisabeth lánya, nem egy és ugyanaz. Donald leánykájának egy fehér szeme van és egy piros, akárcsak Elisabeth leánykájának. De míg Donald leánykájának a jobb szeme fehér és a bal piros, addig az Elisabeth-ének a jobb szeme piros, és a bal fehér. Következésképpen Donald érvelésének egész rendszere elesik, és fennakad ezen az utolsó akadályon, ami tehát az egész építményt megcáfolja. A bámulatos egybeesések ellenére, amelyek mindmegannyi bizonyítéknak látszanak, mivel nem azonos gyermek szülei, ők nem lehetnek Donald és Elisabeth. Elisabeth azt hiszi, hogy Donald — Donald, és ő Elisabeth. Donald azt hiszi, hogy Elisabeth — Elisabeth, és ő Donald: mindketten keserűen tévednek. Ki az igazi Donald? Ki az igazi Elisabeth? Kinek az érdeke ez a zűrzavar? Íme ez az, amit nem kell megkísérelnünk felfedni, hagyjuk inkább összekeverve a dolgokat. (Néhány lépést tesz az ajtó felé. visszatér, és a közönséghez fordul.) Elfelejtettem bemutatkozni: Sherlock Holmes vagyok. (Távozik.)

III. JELENET

(Út az óra, amennyi belefér. Hosszú pillanatok után Martin úr és neje kibontakoznak az ölelésből és elfoglalják előbbi helyüket.)

MARTIN ÚR: Felejtsük el ezt a történetet, darling, és most, hogy egymásra leltünk, ne téveljünk többé, és folytassuk előző életünket.

MARTINNÉ: Igen, darling.

IV. JELENET

(Smith úr és neje belép a jobb oldali ajtón, öltözékük változatlan.)

SMITHNÉ: Jó estét, szeretett barátaim! Bocsássanak meg nekünk, hogy ilyen sokáig megvárakoztattuk önöket. Úgy véltük, meg kell adnunk az illő tiszteletet, és amikor meghallottuk, örömmünkben, hogy váratlanul meglátogatnak, siettünk estélyi ruhát ölteni.

SMITH ÚR: Egész nap nem ettünk. Négy órája várjuk önöket. Miért késtek ilyen sokat?

(Smith úr és neje leülnek a vendégekkel szemben. A csevegés elkezdődik. Az óra nagyon erősen üt, és aláhúzza minden alkalommal a válaszokat.)

MARTINNÉ: Én vásárolhatok egy biciklit a bátyámnak, de ön nem veheti meg London városát édesatyjának.

SMITH ÚR: Járhatsz a lábodon, de jobban felmelegítheted magad elektromossággal vagy szénnel.

MARTIN ÚR: Aki ma egy borjút elad, holnap egy szép tojást kaphat.

SMITHNÉ: A tanító tanítja a gyerekeket, de a macska akkor szoptatja kölykeit, amikor kicsinyek.

SMITHNÉ: A tehén farkát mi kapjuk meg.

SMITH ÚR: Amikor vidéken vagyok, szeretek egyedül, csendben lenni.

MARTIN ÚR: Nem vagyok még elég öreg ehhez.

SMITHNÉ: Peternek igaza van: nem vagy olyan nyugodt, mint ő.

SMITHNÉ: Melyek a hét napjai?

SMITH ÚR: Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday, Sunday.

MARTIN ÚR: Edward is a clerk; his sister Nancy is a typist, and his brother William a shop assistant.

SMITHNÉ: Drôle de famille!

MARTINNÉ: Jobb egy madár a mezőn, mint egy harisnya a fán.

SMITH ÚR: Jobb egy halháló a házban, mint egy csuka a frászbán.

MARTIN ÚR: Egy angol háza az ő igazi vára.

SMITHNÉ: Nem tudok még annyira spanyolul, hogy megértessem magamat.

MARTINNÉ: Neked adnám anyósom papucsát, ha nekem adod férjed koporsóját.

SMITH ÚR: Egy örmény papot keresek, hogy megnősítsem a szolgálónkkal.

MARTIN ÚR: A bükk az egy fa, amíg a bükk az egy fa, a tölgy pedig egy sardjádó tölgy. Reggel virradatkor.

SMITHNÉ: Nagybátyám vidéken lakik, de ez nem tartozik öreganyádra.

MARTIN ÚR: A papír írásra való, a macska az egérnek való, a túró kapargatni való.

SMITHNÉ: A gépkocsi gyorsan szalad, de a szakácsnő a főzésben halad.

MARTINNÉ: A padlás fenn van, a pince lenn.

SMITH ÚR: Ne nézz feszt a pulykákra, inkább csókold meg a polgármestert.

MARTIN ÚR: Charity begins at home.

SMITHNÉ: Várom, hogy vízvezetékét szereljenek a malmomba.

MARTIN ÚR: Több lapot olcsóbban,

(A düh tetőfokán mindannyian együtt, egymás fülébe üvöltöznek, miközben az óra füllsüketítő zajjal lehull, és dörgések, villámlások hallszanak.)

Andrei Marin, Andrei Marin, Andrei Marin, Andrei Marin, Andrei Marin, Andrei Marin, Andrei Marin, Andrei Marin, Andrei Marin, Andrei Marin, Andrei Marin!!!

(Öklüket mutogatják, leköpi egymást, készek egymásra rontani, amikor egyszerre csend lesz és belép.)

MARY: Tálalva van!

(Smith úr és neje, Martin úr és neje hirtelen megnyugszanak, és „mintha semmi sem történt volna“, egymásra mosolyognak. Smithné Martin úrnak nyújtja karját. Smith úr Martinnénak, és valamennyien a jobb oldali ajtó felé vonulnak, miközben a zenekar halkán játssza: „O! Tannenbaum!“)

SMITHNÉ (Martin úrnak): Madárhuladékból készült fasírtot fogunk enni.

MARTIN ÚR: Ó, asszonyom; nem tudom elhinni.

SMITH ÚR (Martinnénak): Kancapipit fogunk inni.

MARTINNÉ (örömteli mosollyal): Ó, uram, tréfálni akar!

(Eltávoznak. A zenekar elhallgat. A színpad üresen marad. Nem történik többé semmi. Telnek a percek. Várni kell, amíg a nézőközönség az idegesség komoly jeleit mutatja: fültty, hurrogás, sértegetés, hajigált répák, botok, kotlós tojások stb. Még addig kell várni, amíg a nézőközönség teljesen feldühödik, és vagy hűsz néző kiabálva, furkósbotokkal felfegyverezve a színpadra özönlik. A dühösek a hátsó díszlet felé tülekszenek, de abban a pillanatban a színpad négy sarkából gépfegyverek kerepelnek. A dühös nézők holtan terülnek el.)

A színház igazgatója a szerzővel, egy rendőrfelügyelővel és egyenruhás csendőrökkel nagyon nyugodtan a színre lép. Az igazgató összeszámlálja a hullákat. Hűszan vannak.)

SZÍNHÁZIGAZGATÓ: Fogadja szerencsekívánataim, felügyelő úr!

SZERZŐ (a színházigazgató felé): Köszönöm, hogy e szamarak elől védelmükbe vettek! (A teremre mutat.)

SZÍNHÁZIGAZGATÓ (az elszörnnyedt nézőknek): Söpredék! (Az egyik nézőnek a teremben): Alljon fel! Mi a foglalkozása magának?

NEZŐ: Cipész vagyok.

SZÍNHÁZIGAZGATÓ: Tűnj a kaptafához, mit keresel a színházban? (Másik nézőhöz): Maga pedig micsoda?

MÁSODIK NEZŐ: Orvos vagyok, jelentem alássan!

SZÍNHÁZIGAZGATÓ: Tessék, ahelyett, hogy a betegét gondozná, idejön bennünket kavarni. (Egy nő nézőhöz): Maga meg micsoda?

NEZŐ: Mosónő vagyok, kérem alássan!

SZÍNHÁZIGAZGATÓ: Nem szégyelled magad! Mindjárt megmosdatlak én téged!

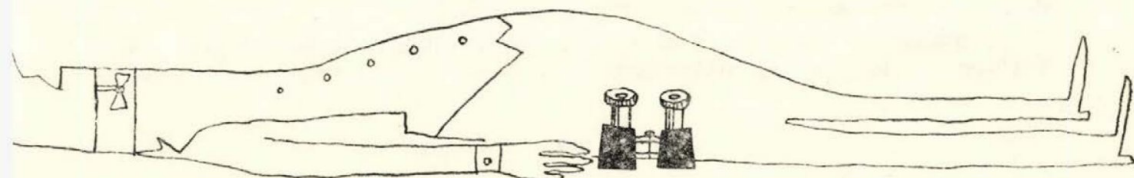
SZERZŐ: Miért jönnek ide és kevernek mindent össze? Hát én megyek cipőt csinálni a cipész helyett, ruhát mosni a mosónő helyett, az orvost összekavarni a kórházban? Nem. Én itt vagyok orvos, és a dolgaimmal foglalkozom. A cipész a műhelyébe, a színészek a színházba, mindenki a maga dolgát végezze, és a világ majd jobban halad.

EGY MÁSIK NEZŐ (a terem belsejéből, felemelkedik): De a nézők az előadáson.

FELÜGYELŐ (vörösen a méregtől): Szentelen, hogy merészelsz beszélni, amikor én hallgatok? (Az egész teremhez): Tekergők, nyughassatok már, véssétek az eszetekbe, legyen tanulság számotokra! (A színpadon fekvő hullákra mutat): Ahogy ezek megjárták, megjárhatjátok ti is. (A terem felé): Meg tudom védeni a színházat, a legnemesebb nemzeti intézményt, a színésznők eme templomát. Vi-gyázz! Takarodjatok ki! Nehogy még egyszer itt kapjalak benneteket!

(A szerző, a rendőrfelügyelő, a színházigazgató kölcsönösen gratulálnak egymásnak, jókedvűen ölelik egymást, tréfálkoznak. A csendőrök kihajtanak mindenkit a teremből.)

Bretter György fordítása

Surány Erzsébet illusztrációt